

Riskfyllda beslut?

Skolnedläggelsers avtryck
i kommunala valresultat

Johan Wänström
Martin Karlsson
Linda Wänström

RAPPORT 9

Riskfyllda beslut

Skolnedläggelsers avtryck i
kommunala valresultat

Johan Wänström
Martin Karlsson
Linda Wänström

Denna rapport är den nionde i det nationella kommunforskningsprogrammets rapportserie.

Redaktörer för rapportserien:

Björn Brorström, Professor, Rektor för Högskolan i Borås

Ulf Ramberg, Ekonomie doktor, Föreståndare för Rådet för Kommunalekonomisk forskning och utbildning (KEFU) vid Lunds universitet

Rapportserien administreras av Kommunforskning i Västsverige.

ISBN 978-91-980022-8-7

© KFi tillsammans med författaren 2012

Viktoriagatan 13

411 25 Göteborg

Tel 031-786 59 00

E-post kfi@kfi.se

Förord

De fem universitetsanknutna kommunforskningsinstituten i Stockholm, Göteborg, Lund, Linköping och Örebro har tillsammans utvecklat ett forskningsprogram för studier av framgångsrik förändring och hantering av förändrade ekonomiska förutsättningar och besvärliga situationer. Två rapportserier har etablerats för publicering av genomförda studier och framkomna resultat. Föreliggande rapportserie innehåller tydliga teoretiska angreppssätt och tolkningar medan den andra, de så kallade Erfa-rapporterna, huvudsakligen innehåller empiriska beskrivningar och analyser.

Rapport 9 i föreliggande rapportserie belyser frågan om hur skolnedläggelser generellt och olika faktorer kring en skolnedläggelse påverkar styrande politikernas möjligheter att bli omvald i nästa val. Spelar det någon roll när under en mandatperiod ett beslut om skolnedläggelse fattas; om skolan ligger i en tätort eller på landsbygden; hur många skolor som läggs ner, hur stor kommunen är samt om det är ett borgerligt eller socialdemokratiskt styre i kommunen? Empirin bygger främst på uppgifter om skolnedläggelser i 46 kommuner samt lokala valresultat från de allmänna valen 2006 och 2010.

Johan Wänström, Martin Karlsson och Linda Wänström

Författarna Johan Wänström och Martin Karlsson är verksamma inom kommunforskningsinstituten Centrum för kommunstrategiska studier vid Linköpings universitet respektive Forskarskolan offentlig verksamhet i utveckling vid Örebro universitet. Linda Wänström är verksamhet vid enheten för statistik på Institutionen för Datavetenskap, Linköpings universitet.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning och bakgrund	8
En långvarig utveckling som förväntas fortsätta	8
Besvärliga politiska kontroverser	9
<i>Protester mot besparingar</i>	10
Skolnedläggelser som besvärliga situationer	11
<i>Medborgarinflytandets baksidor</i>	11
Det valdemokratiska slutgiltiga utslaget	13
Hypoteser om skolnedläggelser och dess faktorer	14
<i>Generellt avtryck</i>	14
<i>Tiden för nedläggningsbeslutet</i>	14
<i>Skolans geografiska placering</i>	14
<i>Kommunens storlek</i>	15
<i>Antalet nedlagda skolor i kommunen</i>	16
<i>Kso-partiets politiska färg</i>	16
Syfte och frågeställningar	17
Urval och jämförelser	18
Resultat och analys	20
Enskilda faktorerers påverkan	22
<i>Tiden för beslut om nedläggelse</i>	22
<i>Skolans geografiska placering</i>	23
<i>Kommunens storlek</i>	24
<i>Antalet nedlagda skolor</i>	25
<i>Kso-partiets politiska färg</i>	26
Avslutande diskussion	28
Den nationella politiken och den representativa valdemokratien	29
Regeringsduglighet och sakfrågor	29

Nationella trender på kommunal nivå	30
Framtida forskning om skolnedläggelser och besvärliga situationer	31
Referenser	32
Bilaga: Metod	35
Kommunurval och material	35
Identifikationer av skolnedläggelser och dess effekter	36
Regressioner och jämförelser av medelvärden	37
<i>Beräkningar av brutto- och nettoförändringar</i>	
<i>i fallen med skolnedläggelser .....</i>	<i>37</i>
<i>Inga skolnedläggelser som jämförande basvärde .....</i>	<i>39</i>
En övergripande och fem faktorsrelaterade analyser	40
<i>Beräkningar av skillnader för tidpunkt under mandatperioden .....</i>	<i>40</i>
<i>Beräkningar av skillnader i antalet beslut om skolnedläggelser .....</i>	<i>41</i>
<i>Beräkningar av skillnader mellan skolornas geografiska placering .....</i>	<i>41</i>
<i>Beräkningar av skillnader i relation till kommunernas storlek .....</i>	<i>42</i>
<i>Beräkningar av skillnader i relation till kso-partiets politiska färg .....</i>	<i>42</i>

Sammanfattning

I diskussioner med kommunföreträdare framkommer ofta berättelser och farhågor kopplade till kommunala skolnedläggelser. Det finns en allmän uppfattning om att skolnedläggelser ofta utvecklas till besvärliga situationer som inte sällan påverkar det styrande partiets resultat negativt i det efterkommande valet till kommunfullmäktige.

Vi har därför studerat valresultaten från valen till kommunfullmäktige 2006 och 2010 i 46 av det Nationella kommunforskningsprogrammets 47 medlemskommuner (Stockholm är inte med i materialet). Vi har jämfört valresultaten för det styrande partiet (det parti som innehar kommunstyrelseordförandeposten) samt det största oppositionspartiet i de kommuner som lagt ner åtminstone en grundskola under de aktuella mandatperioderna med valresultaten i de kommuner som inte har lagt ner några grundskolor.

De genomsnittliga förändringarna i valresultaten i de kommuner som lagt ner skolor skiljer sig inte från de kommuner som inte lagt ner någon skola. Det finns heller inga statistiska belägg i studien för att det spelar någon roll om beslut om skolnedläggelser fattas tidigt eller sent under en mandatperiod; om skolan ligger i tätort eller på landsbygden; om kommunen är stor eller liten samt om det är en eller flera skolor som läggs ner.

Trots att det är betydligt vanligare att socialdemokratiska styren tar beslut om skolnedläggelser än borgerliga styren finns det heller inget som tyder på att partifärgen spelar någon roll för relation mellan beslut om nedläggelse och valresultat. De här slutsatserna avspeglas även i att andelen maktskiften t. o. m. är lägre i kommuner som lagt ner skolor än i de som inte lagt ner några skolor.

Istället stödjer studien tidigare forskning som pekar på att förändringar i nationella väljaropinioner, såsom uttryckt i resultaten i riksdagsvalet, har stor påverkan på valen till kommunfullmäktigen samt att enskilda sakfrågor från den gångna mandatperioden sällan gör några stora avtryck i de efterkommande valresultaten.

Inledning och bakgrund

Under valåret 2010 tog det politiska styret med Centerpartiet i spetsen i en medelstor svensk kommun beslut om att lägga ner två landsbygds-skolor. *Djävrt* och *ansvarsfullt* skulle kunna vara en positiv recension av det beslutet – *dumdrigt* skulle kunna vara en mer naiv bedömning av samma beslut. Många kommunföreträdare vi har talat med inom ramen för forskningsprogrammet har nämligen kommunicerat behov av att genomföra skolnedläggelser samtidigt som man har förväntningar om att de kan orsaka väljarförluster i nästa val.

Nedläggningar av landsortskolor framställs därutöver ofta som särskilt besvärliga, skolnedläggelser i mindre och medelstora kommuner med mycket landsbygd likaså. Vidare framställs ofta Centerpartiet med sin landsbygdsbakgrund som extra sårbart för just beslut om skolnedläggelser på landsbygden. Att därutöver fatta beslut om att inte bara lägga ner en utan två skolor bara några månader innan valet till kommunfullmäktige kan i det sammanhanget framstå som ett politiskt självmål.¹ Men finns det statistiska belägg för att de aspekterna av skolnedläggelser ger den sortens negativa avtryck på valresultaten? Det är den grundläggande frågan i den här rapporten.

En långvarig utveckling som förväntas fortsätta

Sveriges landsbygd är fylld av nedlagda skolor som ett resultat av en långvarig urbaniserings- och effektiviseringsprocess i det svenska samhället. Elevunderlagen på landsbygden har minskat i takt med att alltfler flyttat in till städerna. Det har dessutom framstått som mer och mer ineffektivt ur såväl ekonomisk som pedagogisk synvinkel att bedriva undervisning i små skolenheter. Det är t. ex. betydligt dyrare ur en strikt företagsekonomisk synvinkel att bedriva undervisning i en skola med 20 elever bemannade med högskoleutbildade lärare jämfört med när samma skola generellt bemannades med lågavlönade ogifta kvinnor (s. k. ”fröknar”) i början på 1900-talet.

1) Den borgerliga styrande alliansen blev kvar vid makten efter valet 2010, dock med skillnaden att Moderaterna tog över rollen som största parti och därmed även kommunstyrelseordförandeposten. Men de förändringar i valresultat som låg bakom det inom alliansen interna maktskiftet ligger i linje med förändringarna för samma partier i riksdagsvalet. Det är därför mycket möjligt att de förändringarna är ett resultat av nationella opinionsförändringar snarare än en reaktion på beslutade skolnedläggelser.

Det är inget som tyder på att urbaniseringen kommer att brytas. 2010 var Sverige det land i Europa som urbaniserades snabbast.² Urbaniseringen kommer med stor sannolikhet att fortsätta att minska elevunderlagen på landsbygden samtidigt som kostnaderna för att bedriva undervisning knappast kommer att minska. De undantag som finns för de nya kompetenskraven på lärare förväntas försvinna 2015 och därmed göra det betydligt svårare för mindre skolor att leva upp till kraven på såväl årskurs- som ämnesbehörighet.³

Därutöver kommer kommunerna även fortsättningsvis behöva anpassa sin skolorganisation till fluktuerande storlekar på elevkullar och ett till antal och inriktningar varierat utbud av friskolor. Den så kallade skolmarknaden är fortfarande relativt ung och som på alla andra marknader är det rimligt att förvänta sig strukturella förändringar över tid. Frågan om friskoleetableringar kan därutöver samspela med försöken att behålla mindre skolor på landsbygden. Många politiker anser att det är rimligt att tillföra extra pengar för att möjliggöra mindre skolenheter på landsbygden – att mindre skolor på landsbygden helt enkelt måste få kosta lite mer per elev än skolorna i de större tätorterna.

Då den kommunala ersättningen till skolor i en kommun, den så kallade skolpengen, vanligtvis baseras på kommunens genomsnittskostnader för grundskolorna i egen regi⁴ medför höjda anslag till mindre kommunalt drivna skolor på landsbygden en höjd skolpeng i kommunen för hela skolutbudet. Det här kan göra det mer attraktivt för friskolor att etablera sig i kommunens större tätorter och därmed försvårar möjligheterna för kommunerna att bedriva skola i egen regi i de områdena. Samma problembild finns det också i t. ex. tätorts- och storstadskommuner med stora socioekonomiska skillnader mellan olika kommundelar. Skolnedläggelser kommer med andra ord sannolikt även i framtiden att utgöra en aktuell fråga i många kommuner.

Besvärliga politiska kontroverser

Det Nationella kommunforskningsprogrammet studerar olika former av besvärliga situationer. Många av dem är av kommunalekonomisk karaktär medan andra berör olika former av styrningsproblem.⁵ I den här studien ligger emellertid fokus på hanteringen av politiskt besvärliga situationer där relationen till medborgarna och väljarna är av avgörande betydelse.

2) Eurostat, 2012.

3) Utbildningsdepartementet, SFS 2010:800 och SFS 2010:801.

4) Konkurrensrådet, 2003.

5) CKS med flera, 2010.

Statsvetarna Mikael Persson och Anders Lundell studerade de 16 största nationella politiska skandalerna sedan 1970 och dess effekter på den nationella opinionen. Det här är således politiska skandaler av nationell karaktär (såsom IB-affären och Tsunamiaffären) där mediedrev generellt uppstod, vilka av de inblandade ofta beskrevs som svårhanterliga situationer. Persson och Lundell konstaterar emellertid att opinionseffekterna av den här sortens skandaler generellt blev kortvariga och har således inte haft någon större effekt på de nästkommande valresultaten.⁶

Protester mot besparingar

En annan form av besvärlig situation som ofta skapar stora medierubriker och medborgerliga proteststormar är neddragningar i olika former av välfärdsprogram. Nedskärningar i välfärdsprogram har förekommit i relativt stor skala i större delen av den industrialiserade västvärlden de senaste 20 åren inklusive Sverige. Christopher Pierson beskriver hur den sortens besparingar ofta varit väldigt impopulära och genererat proteströstande mot de politiker och partier som genomdrivet besparingarna.⁷ I skrivande stund kan detta belägas med det folkliga missnöje som t. ex. återfinns i Grekland.

Annan forskning pekar emellertid på att det saknas tydliga belägg för att väljarna generellt bestraffat politiker som tagit beslut om nedskärningar i välfärdssystemen. Väljarnas bestraffning av politiker och partier som genomför nedskärningar i välfärdssystemen tenderar t. ex. att begränsas om nedskärningarna portioneras ut under en längre tidsperiod samt om oppositionen inte gör besparingarna till en valfråga.⁸ Nathalie Giger pekar vidare på att besparingar många gånger kan vara impopulära bland de delar av befolkningen som är intresserade av sociala frågor men att det missnöjet nödvändigtvis inte alltid får genomslag i valresultaten.⁹

Neddragningar i välfärdsprogram motiveras generellt med ekonomiska argument, att det blir för dyrt att behålla kostsamma program. Motiven till skolnedläggelser är på ett liknande sätt många gånger ekonomiska. Det finns visserligen ofta tydliga pedagogiska aspekter på nedläggningsbeslut, varav en kan vara att eleverna helt enkelt kommer i kontakt med för få elever i en liten skola. De pedagogiska motiven är dock ofta kopplade till lärarnas kompetens och får därmed även de ofta en tydlig ekonomisk dimension. Eftersom

6) Persson och Lundell, 2012.

7) Pierson, 2007.

8) Armingeon & Giger, 2008.

9) Giger, 2010.

utbudet på behörig personal generellt är mindre än utbudet på obehörig personal förväntas lönekostnaderna att öka i takt med ökade kompetenskrav. Teoretiskt sett går det således att anställa all den kompetens som behövs för att bedriva en bra undervisning även i en liten skola, men i praktiken blir de ekonomiska kostnaderna för det ohållbara.

Frågan är då om kommunala skolnedläggelser, precis som nationella politiska skandaler och nedskärningar i välfärdsprogram, generellt inte gör något avtryck i det nästkommande valet? Eller bryter möjligtvis väljarna det mönstret och bestraffar politiker och politiska partier som tar beslut om kontroversiella förändringar i form av skolnedläggelser?

Skolnedläggelser som besvärliga situationer

Att förslag till skolnedläggelser ofta är kontroversiella och genererar stort medborgarengagemang kan många kommunföreträdare vittna om. Medborgarnas politiska deltagande är i allmänhet koncentrerat till de allmänna valen – en stor andel av de svenska medborgarna är med och röstar fram vilka som ska fatta de politiska besluten och respekterar sedan de beslut som de politiska representanterna fattar. Skolan är emellertid ett verksamhetsområde som i allmänhet engagerar medborgare, mer än kommuners andra verksamhetsområden.¹⁰ Skolnedläggelser är därför en fråga som tenderar att bryta det gängse mönstret – i den överger inte sällan medborgare sina annars passiva roller mellan valen och försöker istället aktivt påverka det representativa politiska beslutsfattandet.¹¹

En skolnedläggelse kan därför vara besvärlig för många inblandade parter på en rad olika sätt. För berörda elever, föräldrar och skolpersonal kan det vara en fråga som initialt resulterar i stor ovisshet och senare potentiellt ett mer komplicerat vardagspussel med längre resor som följd. För såväl elever, föräldrar, skolpersonal men också ansvariga politiker och tjänstemän innebär en kontroversiell planerings- och beslutsprocess kring en skolnedläggelse dessutom ofta en stor social påfrestning där inte sällan personliga relationer påverkas på ett negativt sätt.

Medborgarinflytandets baksidor

Ett sätt att hantera kontroverserna och medborgaropinionerna kring skolnedläggelser är att låta medborgarna delta på olika sätt i beslutsproces-

10) Svensson, 2008 och Petterson, 2005.

11) Magnusson och Berg, 2007.

sen. I Vänersborg hade kommunpolitikerna 2012 arbetat med frågan om att minska antalet skolor i kommunen under flera mandatperioder utan att man upplevde att de kom närmare en lösning. För att ta ett nytt grepp kring frågan och skapa förutsättningar för ett bättre beslut skickade därfor kommunen ut en enkät till alla kommunens invånare (sju år och äldre) för att på den vägen försöka identifiera och skapa legitimitet kring vilka skolor som kunde läggas ner.¹²

Tidigare studier pekar dock på att olika former av medborgardialog i svenska kommuner generellt engagerar en liten och dessutom dåligt representativ andel av medborgarna¹³, ett resultat som också ligger i linje med studier på jämlikheten i medborgarinflytandet i amerikansk politik.¹⁴ De styrande politikerna i Vänersborg var därför tydliga med att resultaten av enkäten inte var bindande för ett framtida politiskt beslut i frågan, men noterade att det naturligtvis var svårt att gå rakt emot resultatet av enkäten även om svarsfrekvensen skulle vara väldigt låg.¹⁵

I en annan västsvensk kommun, Svenljunga, hade kommunfullmäktige redan fattat beslut om skolnedläggelser när en namninsamling under vintern 2012 tvingade fram en folkomröstning till de två stora partiernas (Socialdemokraterna och Moderaterna) stora förtret. Det var emellertid inte enkelt för kommunen att bestämma specifikt vad man skulle folkomrösta om och dessutom poängterade kommunen att det slutliga formella beslutet ändå måste ske i kommunfullmäktige.¹⁶

I Ljungby i södra Småland hände i stort sett samma sak samma år. Ett beslut om skolnedläggelser hade fattats och t. o. m. verkstälts när nästan 60 procent röstade ja in en folkomröstning till att rädda tre landsbygds-skolor. Det var emellertid endast 28 procent av kommunens röstberättigade invånare som deltog i folkomröstningen, vilket ytterligare komplicerade det praktiska utfallet av folkomröstningen. Vad var det egentligen man folkomröstade om och betyder det låga valdeltagandet något för omröstningens politiska demokratiska legitimitet? Initiativtagaren till folkomröstningen tolkade emellertid utslaget av omröstningen som en sista chans för politikerna att lyssna på medborgarna ”om de vill sitta kvar till nästa val”¹⁷

12) SR P1-morgon, 2012.

13) Giljam & Jodal, 2005.

14) Verba, Schlozman och Brady, 1995.

15) SR P1-morgon, 2012.

16) Svenljunga kommun, 1012 och Tiborn, 2012.

17) Lokaltidningen Ljungby, 2012.

Frågan är då om det missnöje som bl. a. manifesterades i folkomröstningen i Ljungby kommer att resultera i förluster för de styrande partierna i valet till kommunfullmäktige 2014? Den specifika lokala frågan kommer vi naturligtvis inte att svara på i den här studien, men vi kommer att undersöka om det finns generella belägg för politiker bestraffas på det sättet.

Svårigheterna med att identifiera tydliga enkla och tydliga svarsalternativ i en folkomröstning samt ett förväntat lågt och dåligt representativt valdeltagande kan vara anledningar till varför skolnedläggelser relativt sällan behandlas i kommunala folkomröstningar. I slutändan är det istället de politiska representanterna som måste fatta och ta ansvar för ett formellt skolnedläggelsebeslut.

Det valdemokratiska slutgiltiga utslaget

I den här rapporten har vi således *inte* ambitionen att redogöra för och analysera vad som sker under skolnedläggelseprocessen. Vi kommer t. ex. inte att förklara hur olika aktörers agerande under processens gång påverkade avtrycken i valresultaten. Kommunföreträdarnas strategier, oppositionens roll, medias engagemang och vinklingar, de berörda medborgarnas agerande etc. är något som vi kommer att belysa och analysera i en senare rapport. Istället berör vi här endast relationen mellan två formella steg: beslutet att lägga ner en skola samt utslaget i det nästkommande valet.

Forskning om huruvida skolnedläggelser ger avtryck i valresultat kan således vara av värde när politiker beslutar om de ska dra igång en skolnedläggelseprocess. Det kan naturligtvis framstå som både fejt, snävt och naivt för en politiker i beslutande ställning att mäta behoven av skolorganisationer mot möjligheterna att bli omvald. Finns det ett stort behov av att lägga ner en eller flera skolor kan det framstå som självklart att de politiska beslutsfattarna tar ett sådant beslut oavsett eventuella konsekvenser i nästa val.

Samtidigt går det inte att bortse ifrån att skolnedläggelser är en del av ett bredare kommunalt politiskt och demokratiskt sammanhang. Om t. ex. vissa specifika faktorer i skolnedläggelser påverkar de ansvariga politiska beslutsfattarnas möjligheter att bli omvalda, kan det i förlängningen göra det omöjligt att genomföra andra viktiga reformer som det finns ett ännu större behov utav. Att som styrande politiker välja sina strider och ta hänsyn till potentiella politiska konsekvenser är således en naturlig del av en fungerande demokrati där väljarna fäller det slutgiltiga utslaget.

Hypoteser om skolnedläggelser och dess faktorer

Generellt avtryck

Den övergripande frågan för den här studien är om väljarna tenderar att bestraffa politiker och partier som tar beslut om att lägga ner skolor. Det finns en generell förväntan hos många kommunföreträdare om att så är fallet, vilket kan vara ett resultat av att det är de kontroversiella och besvärliga fallen som märks i media och som kommunföreträdarna själva ofta hänvisar till. Men finns det statistiska belägg för att skolnedläggelser ger avtryck i valen till kommunfullmäktige?

Företrädare för kommuner i det Nationella kommunforskningsprogrammet har i det sammanhanget bl. a. hänvisat till fem faktorer när de spekulerar kring varför vissa skolnedläggelseprocesser blir besvärligare och potentiellt ger större avtryck i valresultat än andra. De här faktorerna är oftast kända på förhand, d. v. s., det är faktorer som kommunala beslutsfattare generellt kan hänsyn till innan de tar beslut om att påbörja en skolnedläggelseprocess.

Tiden för nedläggningsbeslutet

Om beslutet om en skolnedläggelse fattas och offentliggörs nära inpå eller i samband med ett val är det rimligt att anta att frågan får en större betydelse för valutgången än om det tas flera år innan valet avgörs. Kommunföreträdare som vi har pratat med framför t. ex. ofta hypotesen om att när väl eleverna börjat på en annan skola och de flesta märker att det fungerar bra eller t. o. m. bättre så övergår ofta kontroversen i ett vardagligt lugn – att det således är viktigt att ge skolnedläggelsen tid att sätta sig en stund innan nästa val. Men finns det statistiska belägg för att tidpunkten för ett skolnedläggelsebeslut är av betydelse för valresultaten?

Skolans geografiska placering

Beroende på var i kommunen en nedläggningshotad skola befinner sig geografiskt, kan nedläggningsbeslut förväntas få olika stor inverkan på de berörda parterna i en skolnedläggelse. När skolor placerade på landsbygden, långt ifrån kommunens centralort och andra skolor i kommunen, läggs ned får det både praktiska konsekvenser för tidigare elever och deras familjers liv. Men det kan också få konsekvenser för andra verksamheter nära skolan. När t. ex. en av de 46 studerade kommunerna stängde två landsbygdsskolor långt ifrån centralorten mötte kommunledningen starkt motstånd från näringsid-

kare i närheten av skolorna. De hävdade att ”om skolan läggs ned dör bygden” då vissa familjer antas välja att flytta, medan andra familjer som blir kvar i områdena antas komma att utföra allt mer av sin handel i närheten av skolorna i centralorten. Enligt kommunstyrelseordföranden fick dessa kritiker i förlängningen rätt då flera verksamheter valde att lägga ner eller att flytta närmare centralorten efter nedläggningsbeslutet.

Men landsbygdsskolor är inte bara en del av och en symbol för bygdens ekonomiska överlevnad, den är ofta även en viktig del av bygdens kulturella arv. Mor- som farföräldrar ser t. ex. ofta gärna att deras barnbarn får möjlighet att föra det kulturella arvet vidare genom att gå i samma skola som de själva en gång gått i. Det här innebär inte att alla på landsbygden är s. k. bygderomanantiker, men det är svårt att bortse ifrån att den sortens känslor är vanligt förekommande i vissa landsbygdsmiljöer. På basis av det är det möjligt att nedläggningar av skolor i landsbygden har större förutsättningar för att göra avtryck i valresultatet än nedläggningar av skolor i större tätorter.

Å andra sidan berör nedläggningar av landsbygdsskolor generellt färre elever än nedläggningar av tätortsskolor. Konsekvenserna för den berörda orten och kontroversen runt beslutet skulle således kunna vara mindre i tätortsskolor än i landsbygdsskolor, men antalet elever och därmed föräldrar som potentiellt kan reagera negativt på ett nedläggningsbeslut är generellt betydligt fler i tätorterna. Det framstår därför inte som alldeles självklart att nedläggningen av en landsbygdsskola ger större avtryck i valresultaten än nedläggningen av en tätortsskola.

Kommunens storlek

Variationen i kommunstorlek är mycket stor i vårt material, den största kommunen (Göteborg) är mer än hundra gånger större än den minsta (Ydre). Precis som i frågan om skolans geografiska placering, kan frågan om kommunens folkmängd antas inverka på relationen mellan skolnedläggelser och förändringar i väljarbeteenden. I en folkrik kommun kan en nedlagd skola förmodas ha mindre betydelse för väljarna än i en liten kommun där antalet elever och även antalet skolor är mindre, vilket då potentiellt skulle kunna få genomslag i resultatet i det nästkommande valet. 200 proteströster i Ydre kan t. ex. få direkt genomslag på mandatfördelningen i kommunfullmäktige, men så är förmodligen inte fallet i Göteborg.

Antalet nedlagda skolor i kommunen

I 41 procent de studerade mandatperioderna med skolnedläggelsebeslut beslutades om att lägga ner två eller flera skolor. En nedlagd skola berör i första ledet de familjer som har elever i-, eller arbetar på skolan. I andra led berörs boende i skolans närområde. Antalet berörda ökar därmed med antalet nedlagda skolor. Det framstår därför som rimligt att antalet proteströster skulle öka med antalet skolor som det fattas beslut om att lägga ner.

Kso-partiets politiska färg

I en stor majoritet av de 46 kommunerna i kommunforskningsprogrammet hade ett borgerligt parti kommunstyrelseordförandeposten (kso-posten) under de två studerade mandatperioderna. En stor majoritet (58,5 %) av besluten om skolnedläggelser fattades emellertid av socialdemokratiska styren.

Tabell 1. Antal mandatperioder i kommunerna uppdelade efter det politiska styrets partifärg

	Borgerligt kso-parti	Socialdem. kso-parti
Studiens samtliga mandatperioder	52 av 91 (57,1 %)	39 av 91 (42,9 %)
Mandatperioder <i>utan</i> beslut om skolnedläggelse	38 av 57 (66,7 %)	19 av 57 (33,3 %)
Mandatperioder <i>med</i> beslut om skolnedläggelse	14 av 34 (41,2 %)	20 av 34 (58,8 %)
And. mandatperioder där det styrande partiet fattat beslut om skolnedläggelser ¹⁸	14 av 52 (26,9 %)	20 av 39 (51,2 %)

I tabell 1 framgår det således att det relativt sett är betydligt vanligare i studiens urval att det fattas beslut om skolnedläggelser i socialdemokratiskt styrda kommuner jämfört med kommuner med borgerligt styre. I kommuner med socialdemokratiskt styre är det t. o. m. mer regel än undantag att det fattas beslut om skolnedläggelser under en mandatperiod – där förekom det i drygt hälften av alla de studerade fallen. I kommuner med borgerliga kso togs det dock bara beslut om skolnedläggelser i en fjärdedel av de studerade mandatperioderna. Det här skulle kunna tillskrivas en rad olika ideologiska förklaringar.

Inledningsvis har visserligen Socialdemokraterna och dess väljare generellt en mer positiv inställning till omfattande offentlig sektor med högre skatter till följd. Därutöver har de generellt inte varit lika entusiastiska som borger-

18) Procentandelarna som redovisas här återspeglar således hur stor andel av alla borgerligt respektive socialdemokratiskt styrda mandatperioder i de studerade kommunerna där det fattats beslut om skolnedläggelser.

liga partier och dess väljare till en mångfald av aktörer på t. ex. skolområdet. En nedläggning av en kommunal skola som skapar utrymme för sänkta skatter och/eller en större mångfald av aktörer på skolområdet skulle utifrån de isolerade perspektiven kunna ses som mer positivt bland borgerliga väljare än bland socialdemokratiska väljare.

Statistiken i tabell 1 pekar emellertid på att det relativt sett är ovanligt att borgerliga styrande partier beslutar om skolnedläggelser, vilket skulle kunna återspegla en ideologisk grundad skepsis bland borgerliga väljare till skolnedläggelser. Dels är de borgerliga partiernas grundideologi mer inriktade på enskilda individer än på kollektivet av individer. T. ex. utgår det liberala frihetsbegreppet från den enskilda personen och att försäkra några få personers utbildningsförutsättningar för att skapa bättre förutsättningar för många andra är i det sammanhanget ideologiskt kontroversiellt.

Framförallt har emellertid Centerpartiet, men i en hel del kommuner även Moderaterna och Kristdemokraterna, en stor andel av sina väljare på landsbygden. Centerpartiet har traditionellt sett varit ett intresseparti som värnat om lantbrukarnas och landsbygdens intressen. I det sammanhanget kan det framstå som kontroversiellt för borgerliga och framförallt centerpartistiska politiker att lägga ner skolor på landsbygden, även om det skulle skapa bättre utbildningsförutsättningar i andra områden med fler elever.¹⁹ Frågan är då om några av de här ideologiska och intresserelaterade kopplingarna till skolnedläggelser är av någon betydelse för resultaten i kommunfullmäktigevalen?

Syfte och frågeställningar

Sammanfattningsvis är således syftet med den här studien att studera om skolnedläggelser generellt samt om några specifika faktorer kopplade till skolnedläggelser gör avtryck i valen till kommunfullmäktige? Mer specifikt har vi för avsikt att besvara följande frågeställningar:

1. Ger skolnedläggelser generellt avtryck i det nästkommande valet till kommunfullmäktige?
2. Gör tidpunkten under mandatperioden för nedläggningsbeslutet avtryck i det nästkommande valresultatet?

19) Det är inte självklart att Centerpartiet och de övriga borgerliga partierna i första hand skulle tappa eventuella proteströster till Socialdemokraterna. Miljöpartiet, som generellt förespråkar småskalighet och decentralisering, skulle kunna vara ett parti som attraherar eventuella besvikna borgerliga väljare efter en skolnedläggelse. Detsamma kan vara fallet för socialdemokratiska väljare som är besvikna på att Socialdemokraterna har lagt ner skolor.

3. Gör de nedlagda skolornas geografiska placering avtryck i det nästkommande valresultatet?
4. Gör kommunens folkmängd i relation till en skolnedläggelse avtryck i det nästkommande valresultatet?
5. Gör antalet nedlagda skolor något avtryck i det nästkommande valresultatet?
6. Gör de styrandes politiska färg i samband med nedläggningsbeslut avtryck i det nästkommande valresultatet?

Urval och jämförelser

Hela den här studien av skolnedläggelser har skett i dialog med det Nationella kommunforskningsprogrammets (Natkom) 47 medlemskommuner. Stockholm är dock inte med varvid studien innefattar uppgifter från valen till kommunfullmäktige 2006 och 2010 i 46 kommuner. Små glesbygdskommuner är något underrepresenterade i forskningsprogrammet och därmed också i studien. Under tiden för de två studerade mandatperioderna (2002–2006 och 2006–2010) var ändå alla av SKL:s dåvarande kommungrupper representerade i programmet. Bortsett för kommunerna i Norrlands inland utgör således de 46 Natkom kommunerna i studien en relativt god representation av Sveriges 290 kommuner.

För alla studerade valresultat efter beslut om skolnedläggelser har vi beräknat fyra olika medelvärden: två för det styrande parti som innehar kommunstyrelseordförandeposten (kso-parti) och två för det största oppositionspartiet. Bruttovärdet utgör skillnaden mellan valresultatet (procentandelen röster) i kommunfullmäktigevalen innan och efter ett beslut fattats om att lägga ner skolor. Det resultatet har vi sedan också justerat för skillnaden i valresultat på riksdagsnivå. Det här *nettovärdet* beräknades således som skillnaden mellan bruttovärdet på kommunnivå och bruttovärdet på riksdagsnivå.

Medelvärden i förändringar i val efter beslut om skolnedläggelser har vi därefter genom såväl t-tester och regressionsanalyser jämfört med förändringarna i de kommunfullmäktigeval där det *inte* beslutats om skolnedläggelser. Vi har således t. ex. inte direkt jämfört skolnedläggelser av landsbygdsskolor med tätortsskolor eller socialdemokratiska styren med borgerliga styren. För en socialdemokratisk kso i en liten kommun som överväger om den ska dra igång en skolnedläggningsprocess av en landsortsskola är det knappast något

alternativ att konvertera till ett borgerligt parti, flytta till en större kommun och där istället lägga ner en tätortsskola. Det generella alternativet är istället att *inte* dra igång någon skolnedläggningsprocess överhuvudtaget. Eftersom vi oftast jämför de olika fallen av skolnedläggningsbeslut med motsvarande grupp av fall utan skolnedläggningsbeslut går det dock ändå att se om det t. ex. är större skillnader i avtrycken från landsbygdsskolor än från tätortsskolor. En betydligt mer omfattande metodologisk redogörelse återfinns i bilaga 1.

Resultat och analys

Vår övergripande fråga var om beslut om skolnedläggelser i allmänhet gör avtryck i det efterkommande valet till kommunfullmäktige. I tabell 2 framgår det att skillnaden i genomsnittliga bruttorresultat (utan kontroll för riksdagsresultat) för det styrande kso-partiet i de 34 fall det beslutats om skolnedläggelser och de 57 fall då det här inte gjorts är $-2,5$ procentenheter.

Den skillnaden i bruttoförändringarna är statistiskt signifikant, men när den kontrolleras för riksdagsresultaten försvinner nästan hela den skillnaden och är ej längre signifikant. Det finns således inga statistiska belägg i den här studien för att skolnedläggelser ger avtryck i de nästkommande valen till kommunfullmäktige. Istället är det tydligt att de nationella valresultaten har stor påverkan på ovanstående resultat.

Tabell 2. Genomsnittlig förändring (procentenheter) i valresultat efter mandatperiod i kommuner där beslut fattats respektive inte fattats om skolnedläggelser.

Kommun under mandatperiod	Kso-parti		Största oppositionsparti		Antal	Soc.kso ²⁰
	Brutto	Netto	Brutto	Netto		
Med beslut om skolnedläggelser	-1,66	+0,27	+0,59	-0,26	34	58,8%
Utan beslut om skolnedläggelser (övr)	+0,84	-0,03	-0,42	+0,97	57	33,3%
Jämförelse med/utan beslut	2,50*	+0,30	+1,01	-1,23		

* $p < 0.05$

De skillnader som framkommer mellan brutto- och nettoresultat kan till stora delar förklaras med sammansättningen av socialdemokratiska kso-partier i de två olika grupperna. I gruppen av fall där det beslutats om skolnedläggelser utgör Socialdemokraterna en stor majoritet av kso-partierna och eftersom Socialdemokraterna backade rejält i valet till riksdagen resulterar det i att bruttoförändringen blir negativ medan nettoförändringen blir positiv.

20) Beskriver hur många procent av de aktuella fallen (mandatperioderna) där det varit ett socialdemokratiskt styre.

I gruppen utan beslut om skolnedläggelser är sammansättningen den motsatta: borgerliga partier är i stor majoritet av kso-partierna och går därmed framåt i den genomsnittliga bruttoförändringen men backar i de resultat som justerats för riksdagsresultaten.

Resultaten ovan tyder således på att skolnedläggelser generellt inte gör några avtryck i val till kommunfullmäktige. Det här ligger också helt i linje med statistiken över andelen maktskiften i de två grupperna: andelen maktskiften i kommuner som lagt ner skolor är lägre än i kommuner som inte lagt ner skolor.

Tabell 3. Andel mandatperioder i kommuner där valresultatet resulterade i maktskifte²¹

Mandatperioder där det <i>inte</i> fattats beslut om skolnedläggelser	26,5%	(18 av 58)
Mandatperioder där det fattats beslut om skolnedläggelser	20,6%	(7 av 34)

Det är visserligen möjligt att kommuner med stabila och starka politiska majoriteter är mer trygga i och därmed mer benägna att dra igång skolnedläggelseprocesser än styrena i kommuner med svagare politiska majoriteter, vilket i sin tur kan ha påverkat statistiken över andelen maktskiften. Det är också viktigt att notera att vi i den här statistiken inte har tagit hänsyn till vad som händer i processen fram till ett formellt beslut om en skolnedläggelse, om det t. ex. råder politisk enighet kring ett nedläggningsbeslut eller hur kommunen har hanterat kontakterna med berörda medborgare.

Det är också viktigt att notera att bland de 34 fallen av kommuner som fattat beslut om att lägga ner en skola finns det stora skiftningar i valresultaten (vilket påverkar standardavvikelsen och avspeglas i signifikansvärdena). Styrande partier i kommuner som lagt ner skolor har i vissa fall förlorat många procentenheter, medan styrande partier i andra kommuner har vunnit många procentenheter efter beslut om skolnedläggelser. Den genomsnittliga förändringen i kso-partiets valresultat är 3,90 procentenheter i kommuner med skolnedläggelser jämfört med 3,46 procentenheter i de kommuner som inte lagt ner några skolor. Det framstår således som att det är normalt med stora förändringar i valresultaten (utan någon generell specifik riktning) och att förändringar i valresultaten i enskilda kommuner som fattat beslut om skolnedläggelser generellt är ett resultat av faktorer som inte är exklusiva för de kommuner som lagt ner skolor.

21) Vi har använt SKL:s uppgifter om politiska styren och maktskiften i Sveriges kommuner. Det är således SKL:s definition av maktskifte som ligger till grund för statistiken.

Ovan har vi heller inte tagit hänsyn till andra faktorer som skulle kunna vara relaterade både till beslut om nedläggelser samt valresultat. Exempelvis kan det finnas specifika grupper av fall av skolnedläggelser där det finns skillnader jämfört med fall där det inte fattats några beslut om skolnedläggelser. Negativa förändringar av skolnedläggelser för borgerliga styren skulle t. ex. kunna neutraliseras av positiva förändringar efter skolnedläggelsebeslut fattade av socialdemokratiska styren. Nedan framgår därför hur enskilda faktorer relaterade till skolnedläggelser ger avtryck i valresultaten.

Enskilda faktorer avtryck

Tiden för beslut om nedläggelse

Vår grundhypotes, baserad på samtal med kommunföreträdare, var att det är sämre för ett styrande kso-parti att fatta beslut om en skolnedläggelse sent under en mandatperiod, dvs. i nära anslutning till valet jämfört med att ta beslutet tidigare i mandatperioden.

Tabell 4. Genomsnittlig förändring (procentenheter) i valresultat efter beslut om skolnedläggelser i relation till antalet månader innan val då beslut om skolnedläggelse fattades

Kommun under mandatperiod	Kso-parti		Största oppositionsparti		Antal	SOC.kso ²²
	Brutto	Netto	Brutto	Netto		
<i>Inget beslut (Övriga)</i>	+0,84	-0,03	-0,42	+0,97	57	33,3%
Beslut >20 mån ²³	-2,72	-0,20	+0,15	-0,13	12	75,0%
Jämfört med övriga	-3,56	-0,17	-0,57	-1,10		
Beslut < 20 mån	-1,55	+0,15	+0,07	+0,06	22	50,0%
Jämfört med övriga	-2,39	+0,18	+0,49	-0,91		

I tabell 4 framgår emellertid att alla nettoförändringar ligger nära noll och således inte är signifikanta. Den nettoförändring som är störst är t. o. m. den som vi minst förväntat oss: att det största oppositionspartiet skulle förlora

22) Beskriver hur många procent av de aktuella fallen (mandatperioderna) där det varit ett socialdemokratiskt styre.

23) Det har fattats åtminstone ett beslut om en skolnedläggelse under valårets första åtta månader eller under året innan valåret. I några få av de här fallen hade det även fattats ett beslut om en skolnedläggelse tidigare än så under mandatperioden. Då vi emellertid utgått ifrån att det är sämre att fatta ett beslut sent under mandatperioden ser vi därför den sista skolnedläggelsen som den med störst potential att påverka valresultatet, varvid vi endast placerat den kommunen i gruppen för beslut mindre än 20 månader innan valet.

på ett skolnedläggningsbeslut nära inpå ett val. Det faktum att 75 procent av fallen i gruppen *inom 20 månader* har socialdemokratiska styren (och därmed borgerlig opposition) medan motsvarande siffra för *inget beslut* är 33,3 procent kan mycket väl ligga bakom en stor del i den lilla icke signifikanta skillnad som finns. Sammantaget finns det således inga belägg i den här studien för att beslut om skolnedläggelser, oavsett om de fattas tidigt eller sent under en mandatperiod, gör avtryck i de efterkommande valresultaten.

Skolans geografiska placering

Vårt grundantagande här var att landsortsskolor skapar större kontroverser och därmed har förutsättningar att skapa större negativa avtryck i valresultaten för det styrande kso-partiet. Nettoskillnaden mellan landsbygdsskolor och de fall där det inte fattats något beslut om skolnedläggelser (övriga) är emellertid långt ifrån statistiskt signifikanta, varken för det styrande kso-partiet eller för det största oppositionspartiet, vilket visas i tabell 5.

Tabell 5. Genomsnittlig förändring (procentenheter) i valresultat efter beslut om skolnedläggelser i relation till skolans geografiska placering

Kommun under mandatperiod	Kso-parti		Största oppositionsparti		Antal	SOC.kso ²⁴
	Brutto	Netto	Brutto	Netto		
Ingen skola (Övriga)	+0,84	-0,03	-0,42	+0,97	57	33%
Landsbygd m/u tätort	-0,94	-0,38	-0,45	+0,51	23	52%
Jämfört med övriga	-1,78	-0,35	-0,03	-0,46		
Tätort m/u landsbygd	-2,05	+1,97	+2,37	-1,37	14	71,4%
Jämfört med övriga	-2,89	+2,00	+2,79	-2,34*		

*p<0.05

När det gäller tätortsskolorna är däremot nettojämförelsen med de övriga fallen nästan signifikant för det styrande kso-partiet samt signifikant för det största oppositionspartiet. Initialt framstår det således som att det finns ett mönster med väljare som går från det största oppositionspartiet till kso-partiet när det fattas beslut om nedläggelser av tätortsskolor. Det här är dock ett svårförklarat resultat: varför skulle kso-partiets beslut att lägga ner en eller flera tätortsskolor locka väljare från det största oppositionspartiet?

24) Beskriver hur många procent av de aktuella fallen (mandatperioderna) där det varit ett socialdemokratiskt styre.

Här är det emellertid viktigt att återigen se till andelen socialdemokratiska styren i de jämförda grupperna: andelen är mer än dubbelt så stor i de fall det fattats beslut om nedläggningar av tätortsskolor jämfört med de fall där det inte fattats några beslut om skolnedläggelser. I en regressionsanalys där även politisk färg vägs in blir därför skillnaden långt ifrån signifikant (regressionskoefficient = $-0,50$, $p=0,59$). Även på det här området finns det således inga belägg för att skolnedläggelser, oavsett om de aktuella skolorna ligger på landsbygden eller i tätort, gör avtryck i de efterkommande valresultaten.

Kommunens storlek

I tabell 6 kan vi se jämförelser baserade på kommunernas storlek. Några skillnader är nästan signifikanta och i ett fall förstärks dessutom skillnaden när man i en regressionsanalys kontrollerar för politisk färg på det styrande partiet. I fallen med skolnedläggelser i de medelstora kommunerna är andelen socialdemokratiska styren mindre än hälften. Även om nettovärdet för oppositionspartiet (kontrollerat för motsvarande grupp utan skolnedläggelser) bara är $+0,85$ procentenheter blir motsvarande skillnad $+1,74$ procentenheter ($p=0,067$) och således nästan signifikant när partifärgen vägs in i en regressionsanalys.

Tabell 6. Genomsnittlig förändring (procentenheter) i valresultat efter beslut om skolnedläggelser i relation till kommunernas befolkningsstorlek

Kommun under mandatperiod	Kso-parti		Största oppositionsparti		Antal	Soc.kso ²⁵
	Brutto	Netto	Brutto	Netto		
<i>Små övriga</i>	-0,21	+1,00	-0,68	+1,57	21	33%
Nedläggelser små kommuner	-2,05	+0,90	-1,65	-0,77	10	60%
Jämfört med övriga	-1,84	-0,10	-0,97	-2,34		
<i>Medel övriga</i>	+1,15	-1,33	-0,77	+0,81	25	28%
Nedläggelse medelstora kommuner	-0,93	-1,29	+0,78	+1,66	11	45%
Jämfört med övriga	-2,08	+0,04	+1,55	+0,85		
<i>Stora övriga</i>	+2,15	+0,97	+0,86	+0,18	11	45%
Nedläggelse stora kommuner	-1,96	+1,10	+2,16	-1,36	13	69%
Jämfört med övriga	-4,11	+0,13	+1,30	-1,54		

25) Procentandelarna som redovisas här återspeglar således hur stor andel av alla borgerligt respektive socialdemokratiskt styrda mandatperioder i de studerade kommunerna där det fattats beslut om skolnedläggelser.

För de största oppositionspartierna i de små kommunerna är avtrycket emellertid det omvända, här förlorar det största oppositionspartiet i genomsnitt 2,34 procentenheter jämfört med motsvarande grupp av fall med kommuner som inte tagit beslut om skolnedläggelser. Det här är en relativt stor skillnad men det är dock en så stor variation i de två grupperna att skillnaden inte är statistiskt signifikant. När hänsyn tas till politisk färg i en regressionsanalys försvinner dessutom den skillnaden helt och hållet. För det största oppositionspartiet i stora kommuner med skolnedläggelsebeslut är det också en relativt stor men icke statistisk signifikant negativ skillnad jämfört med motsvarande kommuner utan skolnedläggelser, vare sig man kontrollerar för partifärg eller inte.

I alla tre storleksgrupperna finns det emellertid inga indikationer på att väljarströmmarna till eller från det största oppositionspartiet kommer ifrån det styrande kso-partiet: där är förändringarna i samtliga grupper väldigt små. Frågan är då hur man ska tolka skillnaderna för de största oppositionspartierna i relation till kommunernas storlek? Inga skillnader är visserligen statistiskt signifikanta men det finns ändå vissa tecken på att det skulle kunna finnas en negativ trend i de små och stora kommunerna samtidigt som det är en positiv trend i de medelstora kommunerna. Vi har svårt att se en rimlig förklaring till varför sådana trender skulle existera.

Det är teoretiskt möjligt att de här tendenserna skulle förstärkas om man hade en större mängd fall i studien. Fler fall ökar förutsättningarna för att identifiera statistiskt signifikanta skillnader om sådana verkligen existerar. Vi är dock mer benägna att tro att de redovisade skillnaderna är ett resultat av just den slumpfaktor som ökar när antalet fall är litet. Med andra ord kan det vara värt att i en annan studie testa om de här skillnaderna för det största oppositionspartiet består med ett större antal fall. Vi tror dock att skolnedläggelser inte gör några avtryck i valresultat oavsett kommunens befolkningsstorlek.

Antalet nedlagda skolor

När det gäller antalet skolor som det beslutats om att lägga ner under en mandatperiod ligger återigen den största förändringen hos det största oppositionspartiet: de genomsnittliga förändringarna är där 2,11 procentenheter lägre än hos den stora gruppen av fall där det inte fattats något beslut om skolnedläggelser överhuvudtaget (se tabell 7). Det här är dessutom en statistiskt signifikant skillnad.

Tabell 7. Genomsnittlig förändring (procentenheter) i valresultat efter beslut om skolnedläggelser i relation till antalet nedlagda skolor under en mandatperiod

Kommun under mandatperiod	Kso-parti		Största oppositionsparti		Antal	Soc.kso ²⁶
	Brutto	Netto	Brutto	Netto		
0 skolor (Övriga)	+0,84	-0,03	-0,42	+0,97	57	33,3%
1 skola	-1,63	-0,24	-0,22	-1,14	20	60,0%
Jämfört med övriga	-2,47	-0,21	-0,20	-2,11*		
2 eller fler skolor	-1,69	+0,99	+1,75	+0,92	14	57,1%
Jämfört med övriga	-2,53	+1,02	+2,17	-0,05		

*p<0.05

När man i en regressionsanalys kontrollerar sambandet för politisk färg minskar emellertid den skillnaden markant och är ej längre statistiskt signifikant (regressionskoefficient = -1,06, p=0,23). Det är således tydligt att skillnaderna återigen till största delen avspeglar skillnaderna i sammansättning av socialdemokratiska och borgerliga styren och att antalet skolor det fattas beslut om att lägga ner inte är av någon betydelse för valresultaten.

Kso-partiets politiska färg

De största enskilda nettoförändringarna i den här studien finns när man kopplar förändringar i valresultat till det styrande kso-partiets politiska färg. I tabell 8 kan vi se att det är relativt stora nettoförändringar mellan de två mandatperioderna.

Tabell 8. Genomsnittlig förändring (procentenheter) i valresultat efter beslut om skolnedläggelser i relation till antalet nedlagda skolor under en mandatperiod

Kommun under mandatperiod	Kso-parti		Största oppositionsparti		Antal
	Brutto	Netto	Brutto	Netto	
Övriga borgerliga	+1,93	-1,55	-2,18	+2,52	38
Borgerligt kso-parti	-0,53	-2,00	-1,39	+2,22	14
Jämfört med övriga	-2,46	-0,45	+0,79	-0,30	
Övriga socialdemokratiska	-1,34	+3,03	+3,11	-2,14	19
Socialdem. kso-parti	-2,44	+1,86	+1,98	-2,10	20
Jämfört med övriga	-1,10	-1,17	-1,15	+0,04	

26) Beskriver hur många procent av de aktuella fallen (mandatperioderna) där det varit ett socialdemokratiskt styre.

Nettoskillnaden mellan kommuner som inte fattat beslut om skolnedläggelser och de som gjort det är emellertid generellt sett väldigt små och alltid icke signifikanta. Istället blir det återigen tydligt att partifärgen spelar en stor roll för de lokala valresultaten, men då som ett resultat av förändringar i valresultatet till riksdagen och därmed nationella politiska opinionstrender. Det styrande kso-partiets politiska färg spelar således en väldigt stor roll i förändringarna i valresultat till kommunfullmäktige, men det finns inga belägg i den här studien för att de förändringarna har något med skolnedläggelser att göra.

Avslutande diskussion

Sammanfattningsvis kan vi således ge följande entydiga svar på rapportens sex huvudfrågor:

1. Nej: det finns inga belägg i studien för att skolnedläggelser generellt ger avtryck i resultatet i det efterkommande valet till kommunfullmäktige.
2. Nej: det finns inga belägg i studien för att skolnedläggelser ger avtryck i resultatet även om man tar hänsyn till tidpunkten för ett skolnedläggningsbeslut.
3. Nej: det finns inga belägg i studien för att skolnedläggelser ger avtryck i resultatet även om man tar hänsyn till den nedlagda skolans geografiska läge (landsbygd – tätort).
4. Nej: det finns inga belägg i studien för att skolnedläggelser ger avtryck i resultatet även om man tar hänsyn till kommunens storlek.
5. Nej: det finns inga belägg i studien för att skolnedläggelser ger avtryck i resultatet även om man tar hänsyn till antalet beslutade skolnedläggelser under en mandatperiod.
6. Nej: även om det är betydligt vanligare att socialdemokratiska styren fattar beslut om skolnedläggelser finns det inga belägg i studien för att skolnedläggelser ger avtryck i resultatet även om man tar hänsyn till det styrande partiets politiska färg.

Trots att vi har studerat en relativt stor andel av alla kommuner (46 av 290 = 16 procent) är det emellertid möjligt att ett ännu större urval av kommuner skulle kunna resultera i identifieringen av några signifikanta skillnader på de här områdena, inte minst när det gäller kommunernas storlek. Det skulle också kunna vara av värde att använda än mer avancerade statistiska modeller som tar hänsyn till att samma kommuner förekommer upprepade gånger i mätningarna. Vi kan dessutom inte utesluta att det finns faktorer som vi inte har tagit hänsyn till i den här studien som skulle kunna ge en annan bild. Mycket talar emellertid för att det övergripande mönstret i den här studien

ändå kommer att bestå: skolnedläggelser är inte sällan kontroversiella och det är möjligt att de kan göra avtryck i något enskilt fall. Vi har emellertid inte funnit några belägg för att beslut om skolnedläggelser har någon påverkan på valen till kommunfullmäktige. Beslut om skolnedläggelser framstår därför som varken särskilt riskfyllda, djärva eller dumdristiga.

Den nationella politiken och den representativa valdemokratien

Sätter vi de här resultaten i ett vidare teoretiskt sammanhang är det möjligt att identifiera några intressanta slutsatser. För det första måste vi betona betydelsen av nationella politiska opinionstrender på lokala politiska val. Det är t. ex. väldigt tydligt i studien att socialdemokraternas minskade nationella väljarstöd de senaste två valen har haft en betydligt större påverkan på de kommunala valresultaten än om partiet på kommunal nivå har fattat beslut om skolnedläggelser. Resultatet från den här studien ligger därmed helt i linje med tidigare forskning på det här området. I sin studie av kommunalval och kommunal demokrati konstaterade Janerik Gidlund och Anders Westlund redan 1982 ”att överensstämmelsen mellan partiernas röstetal i kommunal- och riksdagsvalen [...] är mycket hög,”²⁷ en slutsats som sedan bekräffats i senare studier.²⁸

Resultaten av den här studien påvisar vidare den representativa valdemokratins starka ställning i kommunerna – det är antalet väljare på valdagen snarare än volymen på protestyttringarna mellan valen som är av avgörande betydelse. Även om protester mot skolnedläggelser ofta passar in i den gängse medielogik som Nord och Strömbäck hävdar har fokus på det *avvikande, konfliktfyllda* och *individrelaterade*²⁹ betyder det således inte att kontroverser kopplade till t. ex. skolnedläggelser generellt genererar valförluster. Kommunpolitiker som oroas över väl synliga och mediebevakade protester kring t. ex. landsbygdsskolor bör således inte utgå ifrån att kvaliteten (ljudnivån) på protesterna överförs till stora kvantiteter förlorade röster i nästa val.

Regeringsduglighet och sakfrågor

Istället finns det anledning att relatera de här resultaten till tidigare svenska val- och kommunforskning. Det faktum att skolnedläggelser generellt inte gör några avtryck i valresultat förstärker bilden av att enskilda sakfrågor sällan har en stor påverkan på valresultat, även om det handlar om kontroversiella

27) Gidlund & Westlund, 1982, sidan. 107.

28) Johansson, 2010.

29) Nord och Strömbäck, 2004.

sakfrågor. Vallokalundersökningar visar att förutom löntagarfonder (1982) och miljö/säldöd (1988) har ingen enskild sakfråga, med undantag för ekonomi, sysselsättning och till viss del välfärd, varit av stor betydelse för väljarnas partival till riksdagen under de senaste 30 åren.³⁰ Varken löntagarfonder, miljö/säldöden, ekonomi, sysselsättning eller välfärden har dock varit sakfrågor som tydligt kunnat kopplas till ett tidigare avgörande beslut (såsom att lägga ner en skola) utan handlade istället om planerade framtida reformer och den allmänna samhällsutvecklingen.

Valundersökningar från det svenska riksdagsvalet 2006 pekar t. ex. på att en majoritet av väljarna föredrog större satsningar på välfärden framför skattesänkningar. Trots det bytte väljarna ut en socialdemokratisk regering mot en borgerlig regering som tydligt aviserat stora skattesänkningar.³¹ Nathalie Giger pekar på att inte heller tidigare nedskärningar i europeiska välfärds-system tills då (2010) satt några djupa spår i nationella valresultat.³²

Istället är det generellt ”väljarnas bedömningar av hur olika regeringar sköter sig, eller förhoppningar om hur de kommer att sköta sig [som] är mycket starkt kopplade till röstningen.” Regeringsfrågan och regeringsdugligheten är t. o. m. lika viktig som den ideologiska vänster-högerpositionen enligt Henrik Oscarsson och Sören Holmberg,³³ vilket inte minst var fallet i 2010 års riksdagsval.³⁴

Nationella trender på kommunal nivå

Betydelsen av regeringsduglighet tror vi således skulle kunna appliceras även på val till kommunfullmäktigeförsamlingarna. Analyser av SCB:s Medborgarundersökningar pekar t. ex. på att politisk stabilitet är en väldigt viktig faktor för lokalpolitikens legitimitet.³⁵ Väljarnas bedömning av huruvida ett politiskt alternativ har förutsättningarna att utöva stadig kontroll och agera handlingskraftigt är förmodligen minst lika viktigt som enskilda sakfrågor (som t. ex. skolnedläggelser) även inom kommunpolitiken.

Det är i det sammanhanget således inte omöjligt att samma slutsatser kan överföras på andra kommunala sakområden än skolnedläggelser. Kontroverser och s. k. mediestormar kan blossa upp även när det t. ex. gäller om-

30) SCB, 2009.

31) SCB, 2009.

32) Giger, 2010 och Giger 2011.

33) SCB, 2009.

34) SCB, 2011.

35) Lidström och Roos, 2010.

organisationer och nedläggningar inom vård- och omsorgsverksamhet eller på kultur- och fritidsområdet. Den sortens kontroverser och mediestormar kan även de vara nog så svåra att hantera, inte minst på det sociala och personliga planet. Men ur ett strikt valperspektiv är det viktigt att inte förväxla intensiteten i den sortens missnöjesyttringar med ett brett missnöje som får genomslag i det nästkommande valet till kommunfullmäktige.

Framtida forskning om skolnedläggelser och besvärliga situationer

Resultatet av den här studien pekar således på att beslut om skolnedläggelser inte gör några avtryck i efterkommande val, men behoven av forskning kring skolnedläggelser stannar inte där. Som vi påtalat tidigare kan det finnas behov av studier med ännu större urval av nedläggelser för att se om samma resultat kvarstår. Kommuner i Norrlands inland, med de stora geografiska avstånd som bl. a. skapat medborgarprotester i relation till sjukvården, vore därutöver speciellt önskvärda att få med i en sådan här studie.

För många kommunföreträdare som värnar om en kostnadseffektiv skolorganisation med hög pedagogisk kvalitet är risken för att en friskola etableras i samma område som en nedlagd kommunal skola ofta ett annat stort problem. Friskoleetableringars roll i skolnedläggelseprocessen är således ett annat område för framtida forskning. Vi har i den här studien heller inte tagit hänsyn till andra detaljer såsom om oppositionen stödjer majoritetens nedläggningsbeslut, eller om det funnits något motstånd mot beslutet inom de styrande partierna. Andra intressanta frågeställningar är hur fort beslutsprocessen gick; vilken argumentation som användes för beslutet; intensiteten i mediebevakningen samt formerna för en eventuell medborgardialog i skolnedläggelseprocessen. Det är frågor som kommer att behandlas i nästa rapport om skolnedläggelser där fokus ligger på djupare analyser av fem fall av skolnedläggelser.

Referenser

Armingeon, Klaus och Nathalie Giger, 2008, "Conditional Punishment. A comparative analysis of the electoral consequences of welfare retrenchment in OECD nations." 1980–2003, *West European Politics*, 31:3, 558–580.

CKS med flera, 2010, *Framgångsrik förändring – ett nationellt kommunforskningsprogram om hantering av förändrade ekonomiska förutsättningar och besvärliga situationer, Rapport 1*, Nationella kommunforskningsprogrammet, Göteborg: KFi.

Eurostat Newsletter, *Urban-intermediate-rural regions. Around 40% of the EU27 population live in urban region ... and almost a quarter in rural regions*, Publicerat 2012-03-30, Nedladdat 2012-04-10: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/1-30032012-BP/EN/1-30032012-BP-EN.PDF

Gidlund, Janerik och Anders Westlund, "Kommunalvalen och den kommunala demokratin." *Statsvetenskaplig tidskrift*, vol. 85, Nr. 2, sid. 91–108.

Giger, Nathalie, 2010, "Do voters punish the government for welfare state retrenchment? A comparative study of electoral costs associated with social policy." *Comparative European Politics* 8: 4, sid. 415–443

Giger, Nathalie, 2011, "Is social policy retrenchment unpopular? How welfare reforms affect government popularity", *European Sociological Review*, May 2011.

Giljam, Mikael och Ola Jodal, 2005, *Demokratiutveckling i svenska kommuner. Del 3: Kommunala demokratisatseringar – vägen till en mer vital demokrati?* Göteborg: CEFOS.

Johansson, Folke (2010) Partival i kommunalvalen, i Johansson, Folke (red.) *Kommunalvalet 2006: Väljare och partier i den lokala demokratin*, Göteborg: Göteborgs universitet.

Konkurrensrådet, 2003, *Lika villkor mellan kommunala grundskolor och fristående skolor*, SOU rapport dnr 26/03.

Lidström, Anders och Katarina Roos, 2010, ”Hur varierar lokalpolitikens legitimitet?” I Andersson, Staffan, Andreas Bergh, Gissur O Erlingsson och Mats Sjölin (red) *Korruption, maktmissbruk och legitimitet*. Stockholm: Nordstedts.

Lokaltidningen Ljungby, Ja-sidan vann folkomröstning om skolorna, Publicerad 26 mars, 2012, nedladdat 2012-04-04: <http://ljungby.lokaltidningen.se/ja-sidan-vann-folkomr%C3%B6stningen-om-skolorna-/20120326/artikler/120329906/>

Magnusson, Bruno och Elisabeth Berg, 2007, Stängningen av Svartlå skola. En konsekvensanalys ur samhällsperspektiv. Forskningsrapport 2007:16. Luleå: Luleå tekniska universitet.

Pierson, Christopher, 2007, Beyond the welfare state? The new political economy of welfare. Pennsylvania State university Press.

Persson, Mikael och Anders Lundell, Gästblogg: Kortvariga opinionseffekter av politiska skandaler, publicerat 2011-10-14. Nedladdat 2012-04-03: <http://www.henrikoscarsson.com/2011/10/gastblogg-kortvariga-opinionseffekter.html>

Pettersson, Maria, 2005, Rör inte vår välfärd, i Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red.) Lyckan kommer, lyckan går. SOM-rapport nr 35. Göteborg: Göteborgs universitet.

SCB, 2009, Demokratistatistik rapport 9, *Därför vann Alliansen*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

SCB, 2011, *Åttapartivalet 2010, Allmänna valen, Valundersökningen*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

SR P1-morgon, *Direkt demokrati om skolan i Vänersborg*, publicerat 2012-03-02, nedladdat 2012-03-03: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=4993807>

Sveriges kommuner and landsting, *Politisk majoritet i kommunerna*, nedladdat 2012-02-03: www.sk.l.se/kommuner_och_landsting/om_kommuner/politiskt_styre_i_kommunerna

Svenljunga kommun, Folkomröstning 1012, Nedladdat 2012-04-03: <http://www.svenljunga.se/kommunen/politikdialog/folkomrostning2012.4.51fa4506135766a217a80006886.html>

Svensson, Jakob, 2008, Kommunikation, medborgarskap och deltagardemokrati, en studie av medborgarutskotten i Helsingborg. Lund: Lunds Universitet.

Tiborn, Mats, Folkomröstning nära för Håckviks skola, SR P4 Sjuhärad, Nedladdat 2012-04-03: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=95&artikel=4896202>

Utbildningsdepartementet, *Skollagen*, SFS 2010:800.

Utbildningsdepartementet, *Lag om införande av skollagen*, SFS 2010:801.

Uba, Katrin, 2010, Save our school! What kinds of impact have protests against school closures in Swedish local politics? Presentation på Statsvetenskapliga förbundets årsmöte, Göteborg 30 sep–2 okt 2010.

Verba, Sidney, Kay Lehman Schlozman och Henry Brady, 1995, *Voice and equality. Civic voluntarism in American politics*. Harvard university press.

Bilaga 1: Metod

Kommunurval och material

Hela den här studien av skolnedläggelser har skett i dialog med det Nationella kommunforskningsprogrammets (Natkom) 47 medlemskommuner, vilka bl. a. har haft möjlighet att ta del av och kommentera studien i efterhand. Det har dock tagit väldigt lång tid att få en tydlig bild av skolnedläggelser i de tre storstadskommunerna med sina indelningar i stadsdelsnämnder, vilket är anledningen till att Stockholm inte finns med och att studien därför innefattar 46 kommuner.

Inga kommuner från Norrlands inland är tyvärr representerade i programmet, vilket bl. a. medfört att små glesbygdskommuner är något underrepresenterade i studien. Under tiden för de två studerade mandatperioderna var ändå alla av SKL:s dåvarande kommungrupper representerade i programmet. Medianvärdet för folkmängden i de deltagande kommunerna var 22 324 under 2011, motsvarande siffra var samma år 15 287 för alla Sveriges 290 kommuner. Bortsett för kommunerna i Norrlands inland utgör således de 46 Natkom kommunerna i studien en relativt god representation av Sveriges 290 kommuner.

Studien består av 92 fall av separata kommunala mandatperioder – två mandatperioder från vardera 46 deltagande kommuner. De 46 deltagande kommunerna har tillfrågats om vilka kommunala grundskolor de har fattat beslut om att lägga ner under mandatperioderna 2002–2006 respektive 2006–2010. I de fall beslut har fattats under ett valår har vi frågat om besluten har fattats innan eller efter det allmänna valet i september. Detta genererade sammanlagt 63 skolnedläggelser fördelade på 34 olika kommunala mandatperioder. Av alla de 92 fall av mandatperioder som ingår i studien, 46 kommuner 2002–2006 och 46 kommuner 2006–2010, så togs det således beslut om en eller fler skolnedläggelser i 34 av de fallen.

I 58 av de 92 studerade mandatperioderna i kommunerna togs det således inga beslut om skolnedläggelser. I ett av de fallen var det styrande kso-partiet ett lokalt parti, detsamma gäller det största oppositionspartiet i två av de andra fallen. Då inga av de lokala partierna kan kategoriseras som borgerligt

eller socialdemokratiskt har vi valt att lyfta ut förändringarna i valresultat för de lokala partierna ur alla analyser. I praktiken innebär det att vi har 57 fall med kso-partier och 56 fall med oppositionspartier utan beslut om skolnedläggelser och således 91 respektive 90 valresultat för kso- respektive oppositionspartier i studien som helhet.

Identifikationer av skolnedläggelser och dess effekter

Det faktum att uppgifterna bygger på kommunföreträdarnas (generellt medarbetare på skolförvaltningen) egna uppgifter medför att det finns en risk för att alla aktuella fall inte har identifierats. Den risken ökar förmodligen för skolnedläggelser längre bak i tiden samt skolnedläggelser som genererat små problem/kontroverser. Det framstår emellertid som mindre troligt att kommunföreträdarna glömmer/missar en nedläggelse som genererat stora protester. Sannolikheten att vi missat fall som potentiellt skulle kunna förstärka effekterna av en skolnedläggelse framstår därför som mindre än att vi missat fall som inte haft någon påverkan på valresultaten.

Ett annat potentiellt problem är att alla inte delar samma bild av vad som utgör en skolnedläggelse. Är det t. ex. en skolnedläggelse om verksamheten i skolan flyttar från gamla utslitna lokaler till nya fina lokaler på en annan geografisk plats? Är det t. ex. en skolnedläggelse om en lågstadie- och mellanstadieskola ligger bredvid varandra och mellanstadieskolans verksamhet flyttas till en annan skola? Är det en skolnedläggelse om en kommunal skola blir en friskola? Det är således svårt att bortse ifrån att det finns ett visst tolkningsutrymme för våra kommunala uppgiftslämnare. I våra samtal med de kommunala företrädarna har vi dock upplevt en generell sammanstämmighet kring vad en skolnedläggelse är vilket utgör grunden för de uppgifter vi efterfrågat: de fall där en kommunal grundskola har lagts ned, där det inte blir någon kommunal skolverksamhet kvar och eleverna flyttats till en annan skola, vilket skulle kunna vara en friskola.

Det är därutöver viktigt att poängtera att vi inte har studerat några direkta effekter på valresultaten av enskilda skolnedläggelser. En rad olika frågor kan påverka ett enskilt valresultat i en specifik riktning, frågor som vi inte haft möjlighet att kontrollera effekterna av. Istället har vi studerat medelvärdena i valresultatförändringar från ett val till nästa i alla de fall (mandatperioder i kommuner) där skolnedläggelser har genomförts. I vissa fall har vi försökt kontrollera för tänkbara faktorer genom regressionsanalyser.³⁶

Regressioner och jämförelser av medelvärden

Vi har använt två olika statistiska metoder för att undersöka skillnaderna mellan två olika grupper. Dels har vi räknat ut och jämfört medelvärdena (t-test) för förändringarna i valresultat i de två grupper av fall som studeras, vilket ger en bra övergripande bild av skillnaderna. Därutöver har vi gjort regressionsanalyser, vilket möjliggjort för oss att kontrollera för andra faktorer som kan påverka relationen mellan två studerade faktorer. Vi har i våra analyser använt oss utav en 5-procentig signifikansnivå,³⁷ vilket i realiteten betyder att en standardiserad skillnad, d. v. s. ett uträknat t-värde, generellt behöver vara en bit över 2 för att skillnaden ska vara statistiskt signifikant. I våra analyser har vi inte tagit hänsyn till att samma kommuner undersökts under två mandatperioder. Detta kan påverka signifikansnivån, men skattningarna av skillnaderna påverkas dock inte.

Ett kommunfullmäktige består generellt av åtminstone 4–5 partier och i många fall betydligt fler än så. De politiska styrena ser också olika ut i kommunerna men den generella trenden är att basen för en majoritet utgörs av några borgerliga partier eller av Socialdemokraterna. Vi har därför valt att fokusera vår analys på två partier i varje kommunfullmäktige: det parti som innehar kso-posten samt det största oppositionspartiet. Det parti som innehar kso-posten är i samtliga fall Socialdemokraterna i kommuner med ett vänsterstyre och i de fallen är oftast Moderaterna det största oppositionspartiet. Merparten av kommunerna i kommunforskningsprogrammet som helhet har emellertid borgerliga styren och då är det oftast Moderaterna eller Centerpartiet som innehar kso-posten och Socialdemokraterna som är det största oppositionspartiet.

Beräkningar av brutto- och nettoförändringar i fallen med skolnedläggelser

För alla studerade mandatperioder har vi beräknat fyra olika medelvärden: två för kso-partiet och två för det största oppositionspartiet. Först beräknade vi ett bruttovärde som utgör skillnaden mellan valresultatet (procentandelen röster) i kommunfullmäktigevalen innan och efter ett beslut fattats om att lägga ner skolor. Det resultatet har vi sedan också justerat för skillnaden i valresultat på riksdagsnivå. Det här nettovärdet beräknades således som

36)Det är teoretiskt sätt möjligt att det med skolnedläggelser generellt följer andra besparingar i samma geografiska område, vilka då också skulle kunna påverka valresultaten. Vi har emellertid inte fått några indikationer på att några sådana större nedskärningar har skett i de orter där skolor har stängts.

37) Den vanligaste signifikansnivån i statistiska analyser.

skillnaden mellan bruttovärdet på kommunnivå och bruttovärdet på riksdagsnivå. Att vi gjorde på detta sätt bygger på antagandet att riksdagsvalet generellt anses viktigast bland väljarna och att de skillnader som finns mellan resultatet till riksdagen och kommunfullmäktige indikerar ett aktivt (insatt?) val i kommunfullmäktigevalet.³⁸

I en av de studerade kommunerna fick t. ex. det styrande kso-partiet Socialdemokraterna 55,59 procent av rösterna i valet till kommunfullmäktige 2002. Tre år senare var Socialdemokraterna som styrande parti med och fattade beslut om att lägga ner en skola på landsbygden. Året därpå, 2006, var det återigen val till kommunfullmäktige och då fick partiet stöd av 54,49 procent av rösterna, vilket således var en minskning av väljarandelen i valet med 1,2 procentenheter. -1,2 procentenheter utgör således Socialdemokraternas *bruttoförändring* från valet innan till valet efter beslutet om att lägga ner en skola.

Socialdemokraterna tappade emellertid en relativt stor andel röster i riksdagsvalet 2006 (samt även 2010): det fanns en kraftig nationell negativ trend som med stor sannolikhet även har påverkat valen till kommunfullmäktige. I ovanstående kommun var det hela 5,12 procentenheter färre som röstade på Socialdemokraterna i riksdagsvalet 2006 jämfört med riksdagsvalet 2002. Då minskningen i väljarandelen i kommunen var betydligt mindre i valet till kommunfullmäktige (-1,2 procentenheter) än i valet till riksdagen (-5,12 procentenheter) får vi således en *nettoförändring* i valet till kommunfullmäktige i kommunen på +3,92 procentenheter.

Valresultaten i riksdagsvalen respektive kommunvalen skiljer sig åt i i stort sett alla undersökta kommuner, oavsett om de beslutat om att lägga ner skolor eller ej. Detta kan göra det svårt att ensidigt tillskriva förändringarna i valresultat i kommuner till beslut om nedlagda skolor. Det kan således finnas många faktorer på kommunnivå som kan ha påverkat förändringen i valresultat, och som inte går att justera för. Vi har t. ex. inte tagit hänsyn till om det funnits andra stora kontroversiella frågor i enskilda kommuner som skulle kunna ha påverkat valresultaten.

Ett annat exempel på enskilda faktorerers påverkan på valresultaten är just partifärgen. I tabell 9 framgår det t. ex. att Socialdemokraterna i styrande ställning har relativt stora negativa bruttovärden, men att den negativa förändringen inte är lika stark som på riksdagsnivå.

³⁸ Folke Johansson (2010) visar att riksdagsvalet i allmänhet styr kommunvalet, men att röstdelningen är som störst bland de som är missnöjda med hur demokratin fungerar i kommunen.

Tabell 9. Genomsnittliga förändringar (procentandelar) i *Socialdemokraternas* valresultat till riksdag och kommunfullmäktige

Kommunfullmäktige bruttoförändring	Riksdag bruttoförändring	Kommunfullmäktige nettoförändring	Antal
-2,05	-4,39	2,37	91

Socialdemokratiska styren står bakom 58,8 procent av alla beslut om skolnedläggelser i studien. Den andelen är emellertid inte densamma för alla de olika faktorer som studerats, vilket visade sig ha en inverkan på vissa skillnader i de studerade medelvärdena. Vi har därför kontrollerat alla nettoskillnader mellan två studerade grupper för politisk färg i regressionsanalyser. Det finns dock inga indikationer på att övriga studerade variabler (tidpunkt, geografi, storlek och antal) samspelar på något betydande sätt.

Inga skolnedläggelser som jämförande basvärde

Vi har således beräknat medelförändringarna, såväl brutto som netto för kso-partiet och det största oppositionspartiet, i de 34 fall där det fattats beslut om att lägga ner en skola. De medelvärdena har vi därefter jämfört med medelförändringarna i de fall där det inte fattats några beslut om skolnedläggelser. Följande fyra värden utgör därför den jämförande basen i de flesta av våra analyser:

Tabell 10. Förändring (medelvärde procentenheter) i valresultat bland de kommuner som inte beslutat om skolnedläggelser

Kommun under mandatperiod	Kso-parti		Största oppositionsparti		Antal	Soc.kso ³⁹
	Brutto	Netto	Brutto	Netto		
Övriga	-0,84	-0,03	-0,42	+0,97	57	33,3%

I tabell 10 framgår det att de partier som under en mandatperiod innehaft kso-posten men inte har fattat något beslut om att lägga ner någon skola således har ökat i genomsnitt 0,84 procentenheter. Kontrollerat för hur väljarna röstade i riksdagsvalet i samma kommun blir det emellertid ett litet

39) Beskriver hur många procent av de aktuella fallen (mandatperioderna) där det varit ett socialdemokratiskt styre.

minus på 0,03 procentenheter. Bruttogenomsnitt under +0,84 respektive riksdagskontrollerat nettogenomsnitt på under -0,03 procentenheter för kso-partier i kommuner som beslutat om att lägga ner en skola pekar således på ett svagare valresultat jämfört med de kommuner som inte fattat ett sådant beslut. Den sista siffran i tabellen beskriver hur stor andel av fallen som hade socialdemokratiska styren.

Den avgörande siffran är jämförelsen mellan nettoförändringarna (den som är justerad för riskdagsvalet) för de fall där skolnedläggningsbeslut fattats jämfört med nettoförändringen i de fall där inget sådant beslut har fattats. Bruttoförändringarna har således inte samma tyngd i analysen men utgör en indikation på att det är den studerade faktorn och inte bara nationella valtrender som ligger bakom den beräknade genomsnittliga förändringen.

Ett alternativ till ovan beskrivna jämförelsepar är att rakt av studera om t. ex. borgerliga styren drabbas hårdare av skolnedläggelser än socialdemokratiska styren. Istället för att jämföra borgerliga styren med beslut om skolnedläggelser med borgerliga styren utan beslut om detsamma skulle man då jämföra borgerliga styren med socialdemokratiska styren med beslut om skolnedläggelser. Men för en socialdemokratisk kso i en liten kommun som överväger om hon ska dra igång en skolnedläggningsprocess av en landsortsskola är knappast alternativet att konvertera till ett borgerligt parti, flytta till en större kommun och där istället lägga ner en tätortsskola. Det generella alternativet är istället att *inte* dra igång någon skolnedläggningsprocess överhuvudtaget. Eftersom vi oftast jämför de olika fallen av skolnedläggningsbeslut med motsvarande grupp av fall utan skolnedläggningsbeslut går det dock ändå att se om det t. ex. är större skillnader i avtrycken från landsbygdsskolor än från tätortsskolor.

En övergripande och fem faktorsrelaterade analyser

Den övergripande frågan för studien är om skolnedläggelser generellt sett gör något avtryck på valen till kommunfullmäktige. För att analysera det har vi jämfört medelförändringarna för de 34 fall där det fattats beslut om skolnedläggelser med de 57 fall där det inte fattats något sådant beslut. När vi därefter analyserat samma frågeställning och tagit hänsyn till olika faktorer relaterade till skolnedläggelser har vi delat upp de 34 fallen i mindre grupper.

Beräkningar av skillnader för tidpunkt under mandatperioden

Alla 34 fallen av mandatperioder i kommuner där det fattats beslut om att lägga ner en skola delades upp i två grupper. Den första gruppen innehåller

kommuner där beslut togs under valåret (innan valet) eller året innan valåret. Här beräknas därför genomsnittliga förändringar i valresultat (brutto och netto) för kso-partiet och det största oppositionspartiet i de 12 fall där ett beslut om en skolnedläggelse har fattades inom 20 månader från valet.

Den andra gruppen består av de 22 fall där beslutet om en skolnedläggelse togs under mandatperioden men där besluten fattades mer än 20 månader innan valet. På samma sätt beräknades där en genomsnittlig förändring i valresultatet med och utan justering för riksdagsvalet för kso-partiet och det största oppositionspartiet. Här är det emellertid viktigt att ha i åtanke att det finns några få fall där kommunen tog beslut om en nedläggelse såväl mindre än och mer än 20 månader innan valet. Eftersom grundhypotesen är att ett beslut om skolnedläggelse gör större avtryck när beslut fattas nära inpå valet har de fallen placerats i gruppen för beslut om skolnedläggelser i den första gruppen (inom 20 månader före valet).

Beräkningar av skillnader i antalet beslut om nedläggelser

I 20 av fallen av mandatperioder i kommunerna där det fattats beslut om skolnedläggelser berörs endast en skola. De fallen utgör en grupp där vi kalkylerat medelvärden för förändringar i valresultaten. I de övriga 14 fallen har det fattats beslut om att lägga ner två eller fler skolor under en och samma mandatperiod och för den gruppen har vi kalkylerat motsvarande medelvärden.

Beräkningar av skillnader mellan skolornas geografiska placering

I 20 av de totalt 34 fallen av kommunala mandatperioder fattades det endast beslut om att lägga ner skolor på landsbygden medan det i elva av de studerade fallen uteslutande handlade om tätortsskolor. De tre fall som innehöll såväl landsbygds- som tätortsskolor har räknats in i båda grupperna och förekommer således vid två tillfällen i de statistiska analyserna.⁴⁰ Då vi inte jämför de två grupperna med varandra utan med den stora grupp av fall där det inte fattats något beslut om skolnedläggelser utgör det i sig inget beräkningstekniskt problem.⁴¹

40) Vår kategorisering av vad som utgör en landsbygds- respektive tätortsskola bygger på den kategorisering som uppgiftslämnarna i varje kommun (generellt chefen för utbildningsförvaltningen) har meddelat oss. Vi har emellertid även själva letat upp det geografiska läget för varje skola på Eniro och på så sätt på egen hand konstaterat om skolan är placerad i kommunens huvudort (alternativt annan större tätort) eller i ett mindre samhälle på landsbygden.

41) I regressionsanalyserna bildades två dummyvariabler; en tätortsvariabel och en landsbygdsvariabel. De kommuner som lagt ned en tätortsskola kodades med en etta på första variabeln (övriga fick noll) och de som lagt ned en landsbygdskola kodades med en etta på andra variabeln (övriga fick värdet noll). Här hade således några kommuner värdet ett på bägge variablerna.

Beräkningar av skillnader i relation till kommunernas storlek

De 34 fallen är här uppdelade på tre grupper baserade på Statistiska centralbyråns uppgifter om befolkningens mängd i kommunerna det första kvartalet 2011. Idealt sett skulle vi använda den befolkningens mängd som existerade när skolnedläggelsebeslutet togs. Vi har dock kontrollerat de fall där befolkningens mängden ligger nära de två kategoriseringsgränser som vi använder oss av och konstaterat att kommunen fortfarande skulle hamna i samma kategori även om vi utgick ifrån det datum då beslutet fattades.

10 av fallen finns i gruppen små kommuner, dvs kommuner med mindre än 15 000 invånare. 11 av fallen kommer från vad vi i de här sammanhangen kallar medelstora kommuner med mellan 15 000 och 49 999 invånare. Den största gruppen av fall är beslut om skolnedläggelser som fattats i kommuner med minst 50 000 invånare.

Beräkningar av skillnader i relation till kso-partiets politiska färg

I 20 av de 34 fallen av mandatperioder där det fattats beslut om skolnedläggelser hade Socialdemokraterna kso-posten och utgör en grupp av fall. I den gruppen har vi således beräknat den genomsnittliga brutto- och nettoförändringen för såväl kso-partiet Socialdemokraterna och det största oppositionspartiet (vilket oftast var Moderaterna). I det stora flertalet av de här fallen var Socialdemokraterna det enda partiet i styret eller styrde tillsammans med Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet. Det finns dock några enstaka fall där Socialdemokraterna har styrt tillsammans med något borgerligt parti.

Den andra gruppen utgörs av de 14 fall där kso-partiet under den berörda mandatperioden var ett borgerligt parti. I större kommuner var det generellt Moderaterna – i mindre kommuner var det ofta Centerpartiet. I en av kommunerna innehade Centerpartiet kso-posten trots att Moderaterna var det största partiet i den styrande borgerliga alliansen.

